

Nr B 77

*Utlåtande i anledning av väckt motion om utredning och förslag
angående införande av fem dagars skolarbetsvecka.
(2:a avd.)*

I en inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Norling* väckt motion (I: B 76) har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om vidgade direktiv till 1957 års skolberedning i syfte att få till stånd nödvändig utredning och förslag för införande av fem dagars skolarbetsvecka.

Beträffande motiveringen för yrkandet får utskottet hänvisa till motionen, i vilken åberopats vad i den vid 1958 års A-riksdag väckta motionen I: 11 anförts.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden av skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, statskontoret och målsmännens riksförening.

Skolöverstyrelsen har anfört huvudsakligen följande.

De frågor, som sammanhänger med ett eventuellt genomförande av fem dagars skolarbetsvecka har sedan länge uppmärksamrats inom skolöverstyrelsen. Sålunda utarbetades i december 1955 inom överstyrelsen en promemoria (ingår som bilaga i SOU 1956: 21) med synpunkter angående arbetstidsförkortningens konsekvenser på skolans område.

Sedan genom riksdagens beslut viss arbetstidsförkortning påbörjats inom näringslivet har överstyrelsen, som finner det önskvärt, att olika möjligheter i fråga om skolans anpassning till femdagarsveckan prövas genom försöksverksamhet, inbjudit till sådan verksamhet från och med läsåret 1958/59. (Aktuellt 1958: 6.) Resultaten av denna försöksverksamhet bör bland annat kunna utnyttjas, om sådan utredning verkställes, som avses i de nu väckta motionerna.

Överstyrelsen vill erinra om att överstyrelsen den 12 oktober 1956 i sitt yttrande över Utredningen om kortare arbetstid (SOU 1956: 20) uttalat följande: En eventuell övergång till femdagarsvecka medför enligt överstyrelsens uppfattning så stora problem för skolans del, att överstyrelsen vill föreslå en särskild utredning härom. Nämda utredning bör vara avslutad i god tid före den 1 januari 1960 eller den tidpunkt, då femdagarsveckan för vissa kategorier medborgare blir aktuell.

Vid behandlingen av de frågor, som enligt direktiven åvilar 1957 års skolberedning, synes problemet med skolarbetets anpassning till femdagarsvecka icke kunna förbigås.

Överstyrelsen vill därför tillstyrka att vidgade direktiv ges till 1957 års skolberedning i syfte att få till stånd nödvändig utredning rörande eventuellt införande av fem dagars skolarbetsvecka.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har anfört bland annat följande.

Överstyrelsen har den 3 oktober 1956 avgivit utlåtande över utredningen om kortare arbetstid (SOU 1956: 20 och 21). I detta utlåtande behandlade överstyrelsen även frågan om verkningarna för yrkesskolornas del av en till fem dagar förkortad arbetsvecka. Härom uttalade överstyrelsen följande.

»Överstyrelsen betraktar det som en angelägenhet av största vikt, att yrkesskolväsendets effektivitet icke försämrats. En begränsning av antalet undervisningsdagar per vecka och därmed en förkortning av undervisningstiden måste enligt överstyrelsens uppfattning till följd härav mötas med olika åtgärder i syfte att vidmakthålla undervisningens nuvarande målsättning och huvudsakliga innehåll. Detta kan ske genom en förlängning av arbetsdagarna vid yrkesskolorna eller genom en ökning av lärotiden eller också genom en kombination av båda dessa vägar. Väljer man vägen att öka lärotiden, har man att välja mellan en förlängning av läsåret och en förlängning av kurstiden. Vidare finnes den möjligheten att ur kursplanerna borttaga vissa undervisningsmoment, det vill säga att i den mån detta är möjligt rationalisera undervisningsplanerna ytterligare utöver vad redan skett.

Att förlänga den dagliga arbetstiden för eleverna vid yrkesskolorna i någon nämnvärd grad är näppeligen en lämplig framkomstväg. Överstyrelsen får härvid bland annat hänvisa till vad skolöverstyrelsens skolhygieniska rotel anfört. Vad där anförts gäller i än högre grad om yrkesskolorna och deras elever. Överstyrelsen vill erinra om att elevernas schemabundna arbetsbelastning vid yrkesskolorna redan nu är mycket stor. Per vecka om sex dagar är timtalet för närvarande exempelvis vid centrala verkstadsskolor 48 och vid andra verkstadsskolor i regel 45.

En ökning av antalet undervisningsdagar per läsår låter sig naturligtvis göra. Överstyrelsen vill emellertid erinra om att yrkesskolor med undervisning i praktiskt yrkesarbete har ett läsår om upp till 44 veckor. Ferietiden där är sålunda jämförelsevis kort redan nu.

Vissa resultat kan sannolikt vinnas genom förnyade överarbetningar av kursplanerna i syfte att förkorta och koncentrera dessa. Överstyrelsen är emellertid angelägen att framhålla att, även om en del resultat genom denna väg utan tvivel kan uppnås, dessa dock ej kan förväntas bli alltför stora. Tilläggas må vidare, att den snabba tekniska utvecklingen ställer ökade krav på den individuella yrkesskickligheten, en utveckling som snarast verkar höjande på kurstiderna och således i varje fall delvis motverkar vad man genom de ifrågasatta förkortningarna kan uppnå.

Av det anförda framgår, att ett införande av 5 dagars undervisningsvecka sannolikt kommer att medföra i varje fall i viss utsträckning en förlängning av lärotiden genom en utökning av den sammanlagda kurstiden. Överstyrelsen vill härvid främst nämna de tekniska gymnasier och handelsgymnasier, där bland annat på grund av elevernas stora arbetsbörda och kursernas betydande omfattning i förhållande till lärotiden en förlängning av kurstiden med ett år redan nu diskuteras. Härvid skulle denna vid de tekniska gymnasier ökas till 4 och vid handelsgymnasier till 3 år.

Om kurstiden måste utökas innebär det också ökat behov av undervis-

ningslokaler. I många fall utnyttjas förefintliga skollokaler dagligen i sådan omfattning, att 5-dagarsveckan torde medföra ökat lokalbehov, om kurs-tiden skall bibehållas oförändrad.

Den i det föregående berörda förlängningen av lärotiden och det försämrade utnyttjandet av skollokalerna kommer, därest icke särskilda åtgärder vidtages, att minska yrkesskolornas kapacitet. Detta kan förhindras endast genom att vid skolorna beredes plats för ett ökat antal elever. Detta innebär bland annat, att skolorna måste erhålla ökade lokalutrymmen och att utbyggnadstakten inom yrkesskolväsendet måste ökas utöver den hittills beräknade. Vidare blir det nödvändigt med en förstärkning av lärarpersonalen, vilket i nuvarande läge är mycket svårt, då redan nu en akut brist på kompetenta lärare råder inom stora delar av yrkesutbildningsväsendet.

Överstyrelsen vill till sist ytterligare framhålla följande. Inom de flesta områden av vårt näringsliv är den tekniska utvecklingen för närvarande synnerligen livlig. Detta medför anspråk från näringslivets sida icke endast, såsom i det föregående berörts, på ökad individuell yrkeskicklighet utan även på att i ökad omfattning kunna anställa yrkesutbildad arbetskraft. Det blir i framtiden nödvändigt att yrkesutbilda allt större delar av den tillgängliga arbetskraften, innan näringslivet kan finna användning för den. Redan vid oförändrat antal undervisningsdagar per vecka innebär detta förhållande krav på starkt ökat bistånd från det allmänna till utbyggnad av yrkesundervisningens kapacitet. Dessa krav kommer vid 5 dagars undervisningsvecka att betydligt ökas. I all synnerhet blir en ökning av kapaciteten nödvändig, om vi med framgång genom ökad produktivitet dessutom skall kunna kompensera det produktionsbortfall, som beräknas bli en följd av en arbetstidsförkortning.»

De synpunkter på verkningarna för yrkesskolornas del av införande av 5 dagars skolvecka, som överstyrelsen sålunda framförde i utlåtandet den 3 oktober 1956, äger allttjämt full giltighet. Mot bakgrunden av de skildrade verkningarna vill överstyrelsen i detta sammanhang endast tillägga följande.

De ökade ungdomskullarna har nu nått den ålder, att de börjar söka sig in på olika yrkesutbildningsanstalter. Det framstår i dagens läge som nödvändigt att nästan till varje pris öka yrkesskolornas kapacitet. Det blir härvid erforderligt att överväga så radikala förslag till åtgärder som att minska kurs-tiden — det har föreslagits med cirka ett år — och att införa skiftundervisning. Huruvida dylika åtgärder är lämpliga eller möjliga att genomföra, vill överstyrelsen i detta sammanhang icke uttala sig om. Att i det angivna synnerligen beträngda läget minska skolornas kapacitet genom en övergång till fem dagars arbetsvecka synes icke tillrådligt. I varje fall bör man avvakta utvecklingen, så att man får kännedom om storleken av sökandefrekvensen sedan de stora ungdomskullarna passerat den ålder, då de normalt erhåller yrkesutbildning. Denna synpunkt synes även ligga bakom motionärernas förslag, då de uttalar, att ett genomförande av fem dagars skolarbetsvecka kan ligga flera år framåt i tiden.

Den av motionärerna framförda tanken att genomföra en delreform genom att till en början förkorta arbetsveckan endast vår och höst är naturligtvis lättare att realisera. Men även denna fråga kräver utan tvivel grundliga överväganden.

Överstyrelsen tillstyrker, att de av motionärerna berörda frågorna blir föremål för utredning när man kan skönja hur 45-timmarsveckan blir utformad i praktiken.

Statskontoret har anfört följande.

Vid framläggandet för 1957 års riksdag av proposition nr 80 med förslag till lag om ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m. anförde föredragande departementschefen bland annat, att den nya lagstiftningen med den föreslagna utformningen icke toge ställning till frågan, huruvida 45-timmarsveckan skulle organiseras såsom femdagarsvecka, utan detta spörsmål överlämnades åt arbetsmarknadens fria bedömning (s. 118). Andra lagutskottet uttalade, att det icke torde vara möjligt att för närvarande allmänt organisera en arbetsvecka om 45 timmar som femdagarsvecka (utl. nr 14 s. 52).

Läget torde icke ha förändrats, sedan utskottet för ett år sedan gjorde detta uttalande. Skulle emellertid femdagars arbetsvecka så småningom vinna allmänt inbegrip på arbetsmarknaden i vårt land, torde anledning föreligga att då undersöka förutsättningarna för införande jämväl av femdagars skolarbetsvecka. Denna fråga, som för övrigt måste bedömas ur såväl ekonomiska som pedagogiska och medicinska synpunkter, torde alltså tills vidare vara ett spörsmål närmast för beredande diskussioner. Med hänsyn härtill anser statskontoret, att förevarande motioner icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Målsmännens riksförbund har anfört bland annat följande.

En förkortning av skolarbetsveckans längd skulle komma att medföra svårösta problem, dels på skolarbetets område, dels beträffande fritidssysselsättning.

För att undvika en sänkning av kunskapsnivån måste en omplanering av läsåret göras. Enligt riksförbundets förmenande skulle en utökning av skolarbetsdagen särskilt av mentalhygieniska skäl vara klart olämplig, och en ytterligare förlängning av den ordinarie skoltiden med ett eller ett halvt år kan med hänsyn bland annat till näringslivets krav icke heller accepteras. Förkortning av lektionstiderna, sommarlov, vinterlov eller midvinterlov synes vara andra alternativa lösningar för att ersätta den förlorade lektionstiden på lördagarna. Frågan om vilket eller vilka av dessa alternativ som närmast bör ifrågakomma kan emellertid ej besvaras utan en ingående utredning.

Det andra stora problemet gäller fritiden. Samhället är icke rustat för att ta hand om barn och ungdom under ytterligare en fridag, och alla föräldrar har ej möjlighet eller förmåga att själva göra detta. Samhället måste taga sin del av ansvaret och se till att, därest skolundomen bereds ytterligare fritid, den har någonstans att tillbringa denna tid och att fritiden utnyttjas på lämpligt sätt. Förutom tillgång till ungdomsledare fordras gymnastiklokaler och fritidslokaler och att skolorna ger möjligheter till frivilliga studier samt att ungdomsrörelser och bildningsförbund är väl rustade att mottaga de unga.

Riksförbundet ansluter sig till motionärernas önskemål om en utredning av hithörande spörsmål men vill mycket starkt understryka, att en sådan utredning måste vara helt förutsättningslös. I utredningen bör ovillkorligen ingå expertis från skolhälsovården. Hänsyn bör även tagas dels till resultatet av den försöksverksamhet med skolfria lördagar, som skolöverstyrelsen inbjudit till och som påbörjats inom vissa distrikt, dels till att sådan försöksverksamhet för att bli klarläggande måste bedrivas inom distrikt med olika befolkningstäthet.

Utskottet får framhålla, att frågan om införandet av fem-dagars skolarbetsvecka synes bli aktuell först i samband med att en allmän övergång till fem-dagars arbetsvecka sker. Huruvida den begränsning av arbetstiden till 45 timmar i veckan, varom beslut av statsmakterna fattats, kommer att medföra, att arbetsveckan allmänt organiseras som fem-dagarsvecka beror emellertid på arbetsmarknadens fria bedömande.

Såsom framgår av skolöverstyrelsens yttrande har överstyrelsen för läsåret 1958/59 inbjudit till försöksverksamhet med fem-dagars skolarbetsvecka. Enligt vad utskottet under hand inhämtat pågår för närvarande sådana försök i allenast två kommuner.

I dagens läge är utskottet icke berett att biträda det i motionen framställda yrkandet. Enligt utskottets mening torde nämligen, innan spørsmålet om införande av fem-dagars skolarbetsvecka upptages till närmare utredning, såväl utvecklingen på arbetsmarknaden som resultatet av den av skolöverstyrelsen angivna försöksverksamheten böra avvaktas.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att motionen I: B 76 icke må föranleda någon riksdagens
åtgärd.

Stockholm den 11 november 1958

På statsutskottets vägnar:

EMIL NÄSTRÖM

Närvarande: se under utlåtandet nr 76.